

PAIDE KESKVÄLJAK
KOOSOLEK 09.01.2017

EESMÄRK

ruumi muutmine inimsõbralikumaks ja mitmekesisemaks, tänapäevaseks, esinduslikuks ja ajaloolist pärandit rõhutavaks avalikuks ruumiks, mis pakub meeldivat ja turvalist olemist ning tegevusvõimalusi igas vanuses inimesele igal aastaajal

linnakeskuse avaliku ruumi organiseerimise, atraktiivseks ja kogemuslikuks muutmisega luuakse inimestele võimalus ja põhjus avaliku ruumi kasutamiseks

luuakse uued vajalikud seosed linna erinevate osade vahel ja tekitatakse tugev impulss uue inimõõtmelise kvaliteetse linnaruumi tekkeks

see kõik mõjutab kogu linna ja piirkonna edasist arengut

(allikas: EV 100 hea avalik ruum http://arhliit.ee/EV100_arhitektuur/)

TEORIA

sotsiaalne vaateväli

Inimest suudame näha 100 meetri kauguselt. Väiksemalt distantsilt näeme teda mõnevõrra detailsemalt. Huvitav ja sisukas elamus algab alles umbes 10 meetri kauguselt või veel lähemalt, kus saame kõik meeled tööle rakendada.²

linnaelu on isevõimenduv protsess

*Midagi ei toimu, sest midagi ei toimu,
sest ... (Tuborgi sadam,
Kopenhaagen).*

*Linnaelu on isevõimenduv protsess.
Midagi toimub, sest midagi toimub,
sest midagi toimub. Kui laste mäng
hoo sisse saab, meelitab see kiiresti
ligi palju osavõtjaid. Sarnased prot-
sessid toimivad ka täiskasvanute
elus. Inimesed lähevad sinna, kus on
inimesi.*

mitmekesised ja üksluised tänavafronidid

Mastaap ja rütm
5 km/h mastaap, kompaktna ja huvitav, kitsaste ühikute ja paljude ustega, 60 km/h mastaap sobib autojuhtidele, ent mitte jalakäijatele.

5 km/h mastaap

ja 60 km/h mastaap

Läbipaistvus
Jalakäijatel on linnas parem jalutada, kui saab vaadata väljapandud kaupu ja heita pilgu majadesse. Sama kehtib vastupidisel suunal.

Avatud

või suletud

Mitmemeealne elamus
Huvitavaid muljeid ja võimalusi pakuvate hoonete juures ergastavad kõik meeled. Kaheksa plakatit reas, aga ei inspireeri.

Interaktiivne

või passiivne

Tekstuur ja detailid
Linna hooned pakuvad põnevust aeglaselt liikuvatele jalakäijatele. Atraktiivsed tänavakorruused on tekstuurised, kvaliteetsetest materjalidest ja detailirohked.

Huvitav

või igav

Segafunktsioonid
Kitsad hooneühikud, palju uksi ja mitmesugused funktsioonid tekitavad palju sise- ja välisruumi kokkupuutepunkte ja pakuvad palju erinevaid elamusi.

Mitmekesine

või üksluine

Vertikaalne fassaadirütm
Peamiselt vertikaalse fassaadirütmiga tänavakorruused muudavad kõndimise huvitavamaks. Ka distantid tunduvad jalakäijale lühemad kui horisontaalse joonega fassaadide puhul.

Vertikaalne

või horisontaalne

Allikas: Close encounters with buildings, Urban Design International, 2006.

vajame jalakäijakeskseid tänavaid

Jagatud tänavaruumi ja ühistänavate idee eeldab erinevate liikumisviiside võrdsust, mis on utoopiline. Erinevaid liikumisviise saab rahuldavalt integreerida alles juhul, kui jalakäijatele antakse selged eelisõigused (fotodel: jagatud ruum Hollandis Harenis ja jalakäijate tänav Taanis Kopenhaagenis).

alaline, ajutine ja ühekordne

Alaline
Ruum, mööbel ja selle paigutus võivad luua igapäevaseks linnaeluks hästitoimiva raamistiku. Oluliseks eelduseks on atraktiivsed alalised raamid (Piazza del Campo, Siena, Itaalia).

Ajutine
Lisaks alalistele raamidele ja tegevustele on tarvis tingimusi ja ruumi erilisteks, enamasti hooajalisteks ettevõtmisteks (jäaskulptuurifestival Gröönimaal Nuukis).

Ühekordne
Linnas peab olema ruumi lühiajalisteks, ent siiski olulisteks tegevusteks, nagu tänaval musitseerimine, hommikvõimlemine, paraadid, pidustused ja ilutulestikud (Peking, Hiina).

head ja halvad istumiskohad

Puude, pinkide ja prügikastidega ühtlaselt kaetud väljak ei paku mugavaid kohti, kus olla, ega visuaalset naudingut (Córdoba, Hispaania).

Vasakul: istmete paigutus ja kujundus määravad kohalolmise võimaluste kvaliteedi. Terastorud on mõnevõrra ebamugavamad (Jaapan).

Paremal: mõnus päikesepaisteline seinäärne pink meelitab inimesed istuma (Hispaania).

Heas linnaruumis on tarvis primaarseid istumiskohti ehk pinke ja toole ning sekundaarseid istumiskohti, nagu astmed, pjedestaalid, mälestusmärgid (istumiskõlblik skulptuur Koppenhaagenis, istmed-lamamis-kohad Hamburgis HafenCitys ja Sydney ooperimaja esine istumisala).

juturuumid

Linnamööbel võib vestlemist raskendada või selle üldse välistada. Kuid seda saab kujundada ja paigutada ka vestlemisvõimalusi soodustaval viisil — kõik sõltub soovidest ja vajadustest.

Mängu- ja eneseväljendusvõimalused on kvaliteetse linna loomulik osa. Tihti töötavad lihtsad lahendused kõige paremini.

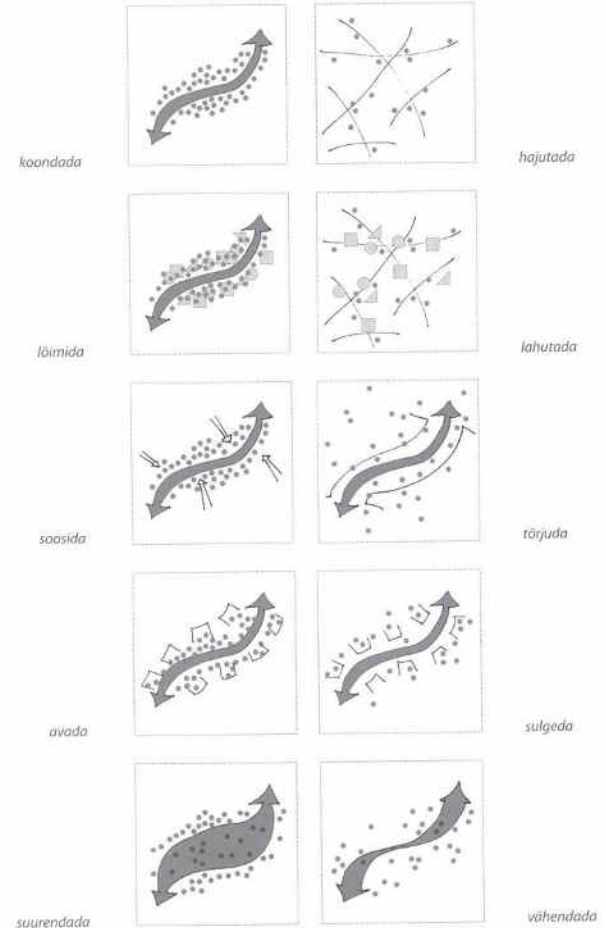

Inimeste ja ürituste läbimõeldud koondamine on uutes linnapiirkondades linnaelu väljakujunemise oluline eeltingimus (Boor [2001], Malmö, Rootsi)

linnplaneerimise põhimõtted: koondada või hajutada

Planeerimispõhimõtted: koondada või hajutada

Inimmõõtmega töötamise vältimatu eeldus on mõningate linnaplaneerimise üldpõhimõtete järgimine. Viit neist on kirjeldatud allpool. Esimesed neli põhimõtet seonduvad peamiselt kvantiteediga ning vajadusega koondada inimesi ja sündmusi hoonetatud aladele; viies puudutab linnaruumi kvaliteedi tõstmist, et ärgitada inimesi seal rohkem aega veetma.

1. Paigutada vajalikud kohad läbimõeldult, et need oleksid üksteisele lähemal ning võimaldaksid tagada kriitilise hulga inimesi ja sündmusi.
2. Lõimida linna eri funktsioone, et tagada mitmekülgus, elamusterikkus, sotsiaalne jätkusuutlikkus ja turvatunne kõigis linnaosades.

3. Kujundada linnaruum jalakäijatele ja jalgratturitele võimalusi ja turvalisust pakkuvaks.
4. Avada linna ja hoonete vahelised üleminekualad, et elu hoonete sees ja elu linnaruumis saaksid teineteist toetada.
5. Luua sihiteadlikult linnaruumis pikemalt viibimise võimalusi, kuna väike hulk pidevalt kohalolijaid loob konkreetses kohas sama elava ruumi tunde kui suur hulk lühikest aega kohalolijaid. Inimestele pikemaks kohalviibimiseks võimaluste loomine on kõigist linnaelu edendamise põhimõtetest ja meetoditest kõige lihtsam ja tõhusam.

Takistamatud vaated, väikesed vahemaad, aeglane liikumine koos nägude nägemisega — paremaid tingimusi linnajalajate osasaamiseks on raske soovida (kõnnitee Karl Johani tänaval Norras Oslos).

Nägemis- ja kuulmiskontaktid: soosida või tõrjuda

Raamatu esimeses peatükis käsitletakse nägemis- ja kuulmiskontakte kui avalikus ruumis toimuva inimsuhtluse kõige tähtsamat ja levinumat viisi. Kaasainimeste nägemine ja kuulmine annab infot ning pakub ülevaadet ja inspiratsiooni. See võib olla ka millegi algus: kõik lähemad kontaktid saavad alguse nägemisest ja kuulmisest.

Teises peatükis kirjeldatakse, kuidas inimesed on ajalooliselt arenenud lineaarseteks, frontaalseteks, horisontaalseteks 5 km/h liikuvateks olenditeks. See on inimese tajuaparaadi arengu ning inimmeelte toimimise ja suutlikkuse lähtealus. Nagu teises peatükis juba kirjeldatud, on meeltele inimsuhtlusele ülisuur mõju.

Seda teades on lihtne selgitada, kuidas füüsiline

planeerimine võimaldab nägemis- ja kuulmiskontakte soosida või tõrjuda.

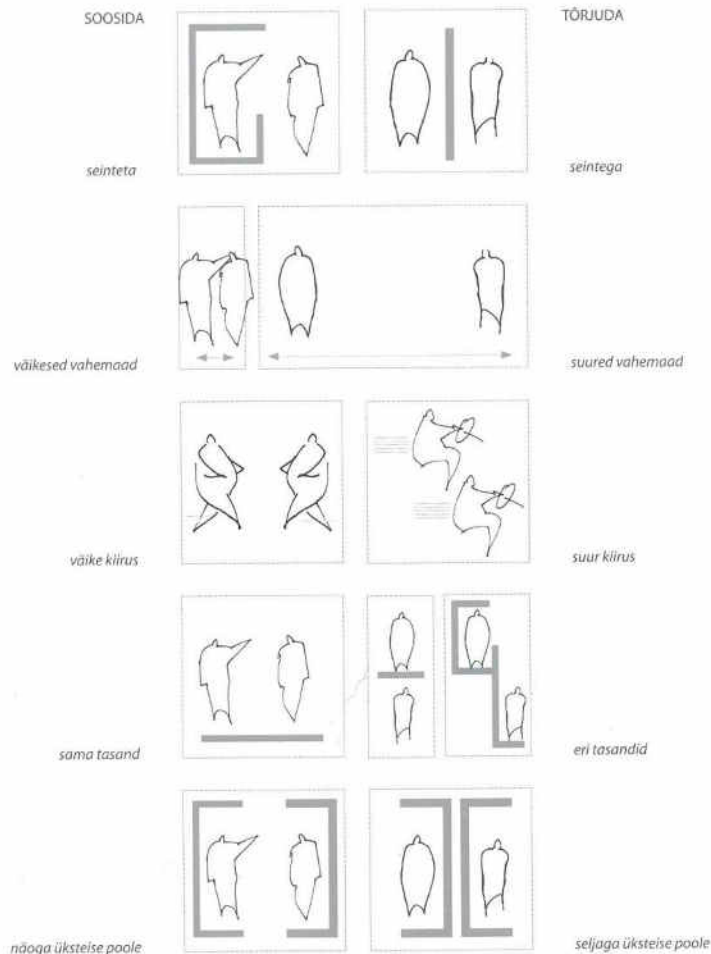
Soosimiseks on tarvis takistamatuid vaateid, väikesi vahemaid, kiirusi, samatasandilisust ning paiknemist kogemusallika suunas.

Neid tingimusi lähemalt uurides võib tõdeda, et nimelt selline ongi vanade jalakäigulinnade ja elavate jalakäigutänavate füüsiline raamistik.

Seevastu katkestatud vaated, suured vahemaad, suured kiirused, mitmekorruselisus ja inimestest eemelt suunatud paiknemine takistavad kaasainimesi nägemast ja kuulmast.

Neid tingimusi lähemalt uurides võib tõdeda, et nimelt selline on paljude uute linnajagude, elumupiirkondade ja eeslinnade füüsiline raamistik.

kas nägemis- ja kuulmiskontakte soosida või tõrjuda

Maailma üht funktsionaalseimat linnaruumi uurides võib veenduda, et kõik olulised kvaliteedikriteeriumid on selgelt täidetud (Piazza del Campo, Siena, Itaalia).

Linn silmade kõrgusel: 12 kvaliteedikriteeriumi

Silmade kõrgusel linna on käsitletud neljandas peatükis, mis sisaldab süsteemset ülevaadet tähtsaimatest kvaliteedikriteeriumidest.

Kõigist muudest kaalutlustest olulisem on tagada esiteks piisav kaitse ohtude, kehavigastuste, ebaturvalisuse ja ebameeldivate tajuelamuste, eelkõige negatiivsete ilmastikunähtuste eest. Kui mõni neist kaitse ja ohutusega seotud põhiküsimustest on lahendamata, võib muude hüvede edendamine osutada mõttetuks.

Järgmise sammuna tuleb tagada, et keskkond oleks mugav ning soosiks avalikus ruumis toimuvaid põhitegevusi: kõndimist, seismist, istumist, vaatamist, rääkimist, kuulmist ja eneseväljendust. Linnaruumi optimeerimisega seotud kaalutlustes tuleb

loomulikult arvesse võtta päeva ja öö ning nelja aastaaja vaheldumise mõjusid.

Kohalike eeliste ärakasutamiseks on vaja eelkõige tagada õige inimmastaap, piirkonna kliima positiivsete külgede nautimise võimalused ning esteetilised naudingud ja meeldivad tajuelamused. Hea arhitektuur ja disain moodustavad osa viimastest, kaheteistkümnest kriteeriumist. See kriteerium on raampõhimõte, mis peaks ühtaegu hõlmama kõiki muid valdkondi. Oluline on, et arhitektuuri ja disaini ei püütaks käsitleda muudest kriteeriumidest eraldi.

On tähelepanuväärne ja vaimustav, kuidas maailma paremates ja funktsionaalsemates linnaruumides on kõik nimetatud kvaliteediaspektid ühendatud hoolikalt läbikaalutud tervikuks. Ühtki neist ei saa välja jätta.

võttesõnad: kõnnikeskkonna 12 kvaliteedikriteeriumi

kaitse	KAITSE LIIKLUSE JA ÕNNETUSTE EEST — OHUTUSTUNNE <ul style="list-style-type: none"> jalakäijate kaitstud liikluse puudumine 	KAITSE KURITEGEVUSE JA VÄGIVALLA EEST — TURVATUNNE <ul style="list-style-type: none"> elav avalik ruum tänavas „silmad“ kattuvad funktsioonid päeval ja öösel hea valgustus 	KAITSE EBAMEELDIVATE TAJUELAMUSTE EEST <ul style="list-style-type: none"> tuul vihm/lumi pakane/leitsak saaste tolm, müra, pimestamine
mugavus	KÕNDIMIS- VÕIMALUSED <ul style="list-style-type: none"> piisav kõndimisruum takistuste puudumine kvaliteetsed pinnad juurdepääs kõigele huvitavad fassaadid 	SEISMIS-/KOHALVIIBIMIS- VÕIMALUSED <ul style="list-style-type: none"> servaepekt/atraktiivsed seismis-/kohalviibimisalad tugipunktid seisjatele 	ISTUMISVÕIMALUSED <ul style="list-style-type: none"> istumisalad eeliste ärakasutamine: vaade, päike, inimesed head istumiskohad puhkepingid
	VAATAMIS- VÕIMALUS <ul style="list-style-type: none"> mõistlikud vaatekaugused takistamatu vaade vaatamisväärsused valgustus (pimedal ajal) 	RÄÄKIMIS- JA KUULAMISVÕIMALUSED <ul style="list-style-type: none"> madal müratase tänavamööblit moodustatud jutualad 	MÄNGIMIS- JA TREENIMISVÕIMALUSED <ul style="list-style-type: none"> soodsad tingimused loominguks, füüsiliseks tegevuseks, trenniks, mänguks nii päeval kui ka öösel nii suvel kui ka talvel
naudingud	MÕÖTKAVA <ul style="list-style-type: none"> inimlikus mõõt-kavas kujundatud hooned ja ruumid 	VÕIMALUS NAUTIDA KLIIMA POSITIIVSEID KÜLGI <ul style="list-style-type: none"> päike/varj soojus/jahedus jahutav tuul 	POSITIIVSED TAJU- ELAMUSED <ul style="list-style-type: none"> hea kujundus ja detailrikkus kvaliteetsed materjalid ilus vaade puud, taimed, vesi

Allikas: Gehl, Gernsøe, Kirknæs, Søndergaard, New City Life, The Danish Architectural Press, 2006. Edasiarendus: Gehl Architects — Urban Quality Consultants, 2009.

Linn silmade kõrgusel: tänavakorruste kujundus

Kolmandas, linnaelu tugevdamise peatükis rõhutada tänavakorruste olulisust linnade atraktiivsuse ja funktsionaalsuse seisukohast. See on hoonete ja linna kokkupuutevõõnd, kus hoonetesisene elu saab kohtuda välise eluga, jalakäijad mööduvad lähedalt ning neil on aega oma teel nautida suuri ja väiksemaid elamusi.

Viimastel kümnenditel on tänavakorruste kujundus taandarenenud, seksioonid on suurenenud, paljud fassaadid on suletud, tummade akendega ja detailivaeses.

Seetõttu on jalutajad paljudelt linnatänavatelt kadunud, tänavad on jäänud elutuks ning vähenenud on pimedal ajal liikujate turvatunne.

Seda arvesse võttes algatati Stockholmis 1990. aastal mahukas linnauuendusprojekt, mille raames asuti tänavakorruste kujundusi registreerima ja viiepallisüsteemis hindama. See võimaldas saada üldise ülevaate, missugused linna piirkonnad ja tänavad vajaksid parendusi (vt lk 81). Selline registreerimine võimaldab omavahel võrrelda linnu ja linnaosi ning on linna põhitänavate tänavakorruste atraktiivsuse sihiteadlikku tagamise lähtepunktiks (vt lk 78).

Viimasel ajal on tänavakorruste atraktiivsuse kaardistamist ja hindamist kui olulist töövahendit kasutatud paljudes linnades, kus eesmärk on linnaruumi kvaliteeti hoida ja edasi arendada.

linn silmade kõrgusel: tänavakorruse kujundus

A — aktiivne

väikesed seksioonid, palju uksi (15–20 ust 100 m kohta)
palju funktsioone
tummad seksioonid puuduvad, passiivseid vähe
rikkalik omanäoline fassaadireljeef
peamiselt vertikaaljoitusega fassaadid
kvaliteetsed detailid ja materjalid

B — söbralik

suhteliselt väikesed seksioonid (10–14 ust 100 m kohta)
funktsioonid vahelduvad mõneti
vähe tummi ja passiivseid seksioone
fassaadireljeef
palju detaile

C — segatüüp

suured ja väikesed seksioonid (6–10 ust 100 m kohta)
funktsioonid vahelduvad vähesel määral
osa seksioone tummad ja passiivsed
tagasihoidlik fassaadireljeef
vähe detaile

D — igav

suured seksioonid, vähe uksi (2–5 ust 100 m kohta)
funktsioonid peaaegu ei vaheldu
palju tummi või ebahuvitavaid seksioone
detaile vähe või üldse mitte

E — mitteaktiivne

laiad seksioonid, uksi vähe või üldse mitte (0–2 ust 100 m kohta)
funktsioonide muutumine pole nähtav
pimedad või passiivsed seksioonid
ühetaoliselt detailideta ja visuaalse väärtusetu fassaadid
Allikas: Close encounters with buildings, Urban Design International, 2006. Edasiarendus: Gehl Architects — Urban Quality Consultants, 2009.

pikk ootamine
Tokyo, Jaapan

... või kõndimise ja ootamise tasakaal
Kopenhaagen, Taani

torupiirded kõnniteede ääres
London, Ühendkuningriik

... või jalakäijate marsruudieelistustega arvestamine
Kensington, London, Ühendkuningriik

jalakäijate sillad
Nagoya, Jaapan

... või otseülekäik tänavatasandil
Kopenhaagen, Taani

jalakäijate tunnelid
Zürich, Šveits (enne)

... või lihtne ülekäik tänavatasandil
Zürich, Šveits (pärast)

manööverdamine mööda ohutussaari
Sydney, Austraalia

... või katkestusteta ülekäigurajad
Kopenhaagen, Taani

katkestused kõrvalteedega ristumistel
London, Ühendkuningriik

... või kõnniteed ja rattarajad üle kõrvaltänavate
Kopenhaagen, Taani

kõnniteede katkemine sissesõitude ja kangialuste juures
London, Ühendkuningriik

... või katkematult kulgevad kõnniteed
Kopenhaagen, Taani

segadusttekitavad lisapöörderajad
Sydney, Austraalia

... või lihtsad ristmikud
Brisbane, Austraalia

ülekäiguukoht kui takistusrada
London, Ühendkuningriik

... või lihtsad ülekäigurajad
Kopenhaagen, Taani

jalakäijate tänavanurkadelt eemalejuhtimine
Bilbao, Hispaania. Enne

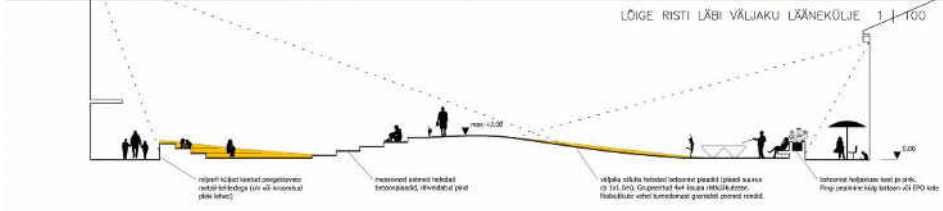

... või jalakäijate marsruudieelistustega arvestamine
Bilbao, Hispaania. Pärast

NÄIDE

VADE VÄLIKU KAGUMÜRGAST TURU SUUNAS

LÕIGE RISTI LÄBI VÄLIKU LÄÄNEKÜLJE 1 | 100

režiini kütet kasvatil ja põllukultuuride arendamiseks (süsi- ja loomakasvatuse arendamine)

massiivsed puitruudid hõlmamiseks, sotsiaalsed jaotid

väljaku sissehoidmiseks jaotid (puit) ja sissehoidmiseks (sissehoidmiseks) jaotid (puit) ja sissehoidmiseks (sissehoidmiseks) jaotid (puit)

hõlmamiseks jaotid (puit) ja sissehoidmiseks (sissehoidmiseks) jaotid (puit) ja sissehoidmiseks (sissehoidmiseks) jaotid (puit)

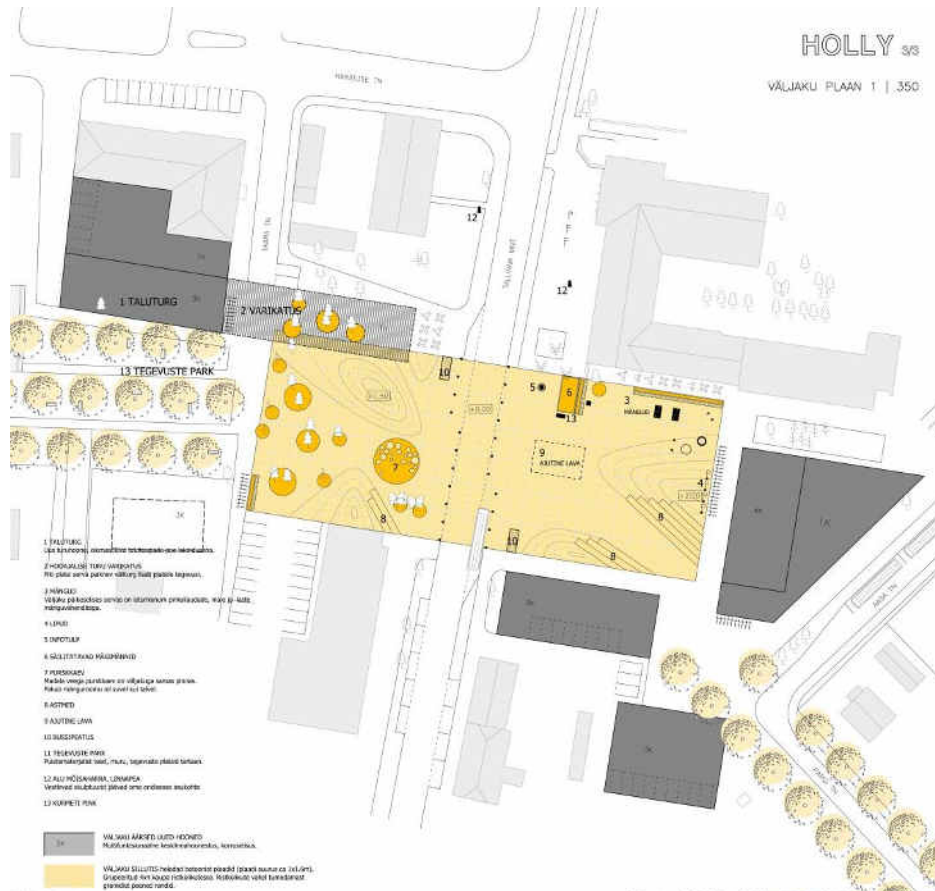
VÄLJAKU SUURUS
Arvestades, et hõlmamine on 3-4 kordne, ei saa ka väljak olla liiga suur. Seega on selle suurus määratud selle põhinevalt ruumi, et selle pinnast ei teki liiga palju ruumi kasutamise võimalik hõlmamine.

SITUATSIOONI SKHEEM 1 | 1000

VADE VÄLIKULE TEGEVUSTE PARDIS

PAIDE

Paide. Turustats.

WEISSENSTEIN

Paide.

